

De Groene Kennemer

Jaargang 39, voorjaar 2020

Grote en vroege amfibieëntrek dit jaar

Zoektocht naar de Noordse woelmuis

Kerven en stuifkuilen in onze duinen, vermindering stikstof?

Amfibieëntrek

AUTEUR: ROEL DUIJS, FOTO'S: AMFIBIEËNWERKGROEP

Hier een kleine impressie over de amfibieëntrek. I.v.m. een cursus voor natuurgidsen van het IVN liep ik op verschillende onderdelen stage. O.a. bij wilgen knotten en de paddentrek, welke ook wel amfibieëntrek wordt genoemd, iets wat ook een betere benaming is in mijn ogen.

Het terrein waar ik loop is voornamelijk bij de Ruïne van Brederode, een gebied op de grens van Santpoort en Bloemendaal. De trek begon dit jaar wat eerder dan anders i.v.m. de zachte winter tot nu toe. De trek doet zich voor in het donker en bij temperaturen boven de 6 à 7 graden. Het liefst als het regent of wat vochtig is. De trek begint met de watersalamanders, na de winterrust trekken ook padden en kikkers van hun winterverblijf naar hun voortplantingswater om daar hun eieren af te zetten. Ons werk behelst het overzetten van deze diertjes naar de overkant, zodat de kans om overreden te worden wordt verkleind. De diertjes geven zelf de richting aan, er zijn er ook die alweer op de terugweg zijn. Dus richting van de neus is waar ze naar toe willen. We lopen 's avonds met meerdere mensen. Ook 's morgens is er wat werk te doen, namelijk het legen van de emmers, deze emmers staan langs een beschoeiing, welke ervoor zorgt dat ze in die richting worden gestuurd, ze vallen er in en worden dan 's morgens overgezet.

Hier even wat getallen:

	2018	2019	2020
bruine kikker	113 (12)	42 (2)	41 (12)
gewone pad	588 (9)	618 (4)	1995 (3)
kleine watersalamander	2864 (7)	1438 (9)	4222 (10)
rugstreeppad	1	1	2

In 2020 zijn de waarnemingen t/m 11 maart
Tussen haakjes % dode exemplaren

Deze telling loopt nog verder op, aangezien het seizoen nog niet is afgelopen.
Het is nuttig werk wat wij als vrijwilligers doen.

rugstreeppad

Verder ervaar ik het lopen als een soort mindfulness. Regen, wind, het hoort er bij net zoals de oplichtende hertenogen wat verderop in het bos. Maar, vroeg ik mij eens af, moet er dan geen hulp geboden worden als de diertjes weer terug gaan? Het blijkt dat dit veel minder gestructureerd gaat. Niet met z'n allen tegelijk, dus veel meer verspreid over een langere periode. De salamanders blijven nog lang in het water terwijl de padden na gedane zaken alweer terug kunnen keren.

De amfibieëntrek doet zich voor in het hele land, ook bij jou in de buurt, het is leuk en nuttig werk dus misschien leuk om ook eens mee te lopen? **Doen zou ik zeggen.**

De Groene Kennemer

IVN Midden-Kennemerland - Jaargang 39, voorjaar 2020

Beste IVN'ers!

Terwijl ik dit schrijf, zitten we midden in de Corona crisis. Half Nederland ligt plat, scholen en restaurants zijn dicht en activiteiten zijn door heel Nederland, dus ook in Midden-Kennemerland afgelast. Hier hebben we nog in ieder geval het hele voorjaar mee te maken. Geen goede berichten, maar door om elkaar te denken hebben we de grootste kans om gezond te blijven. Even naar buiten voor een korte wandeling of een verblijf op balkon of tuin kan natuurlijk altijd.

De Corona crisis leidt ook tot bespiegeling over de afgelopen maanden. In februari (gelukkig net voordat het verbod voor "verenigingsbijkomsten" van kracht werd) werd onze voorjaars-ALV gehouden en daarbij werd stevig gediscussieerd.

Conclusie: Het functioneren van onze vereniging gaat velen aan het hart.

Als ik naar de IVN-website ga dan tref ik de volgende missie aan: "IVN laat jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. Dat doen we met natuuractiviteiten, cursussen, projecten en campagnes. Zelf leren en doen staan altijd centraal." Als bestuur vinden wij dit het belangrijkste, óók voor IVN Midden-Kennemerland.

Ik vraag daarom alle leden om nog eens goed naar de IVN-missie te kijken en hun energie op een positieve manier in te zetten om hieraan bij te dragen.

Ik hoop dat na deze ernstige woorden wij allen heelhuids door de komende tijd zullen komen. Er is maar één afsluiting mogelijk:

BLIJF GEZOND!!!!

Frank Buijs
Voorzitter IVN Midden-Kennemerland

Bij de omslag, foto's voor- en achterkant:

Gewone pad, foto Larissa Strating;
Een van de Zeven Zusters kerven, foto Ronald Slingerland;
Kwis, foto Margriet Jansze.

Inhoud

- 2 Amfibieëntrek
- 3 Voorwoord en Colofon
- 4 Zoektocht naar de Noordse woelmuis
- 5 E-mailadressen IVN-MK
- 6 Kerven en stuifkuilen
- 7 Windkracht 8 bij ALV
- 8 Kwis, najaars-ALV

Colofon

VOORZITTER

Frank Buijs
fjbuijs@gmail.com

PENNINGMEESTER

Evert Castelein
penivnmkl@gmail.com

SECRETARIS

Joke Dubelaar
ivnmkl1@gmail.com

REDACTIE

Joke Dubelaar, Marijke van Hoek
en Margriet Jansze
redactieIVN-MK@outlook.com

DRUKKER

Editoo B.V. te Arnhem

NB ivm met overgang SANDD
naar POSTNL
wordt alleen geseald verstuurd

Zoektocht naar de Noordse woelmuis

AUTEUR: WIL KOOPMANS, FOTO'S: HANS WELBERS

Van 2018 tot juni 2019 kregen Joke, Hans, Nico en ikzelf, toen nog IVN gidsen in opleiding, een terreintje toegewezen van Staatsbosbeheer. In 2005 is het gebied door de gemeente Zaanstad als compensatiegebied voor de Noordse woelmuis aangewezen. Binnen Zaanstad werden namelijk diverse percelen voor woningbouw bestemd, waarop de Noordse woelmuis, een beschermd zoogdier, actief aanwezig was.

Het onderzoekterrein ligt op een perceel ten noorden van de Noorderham. Samen met de Zuiderham en de Crommenije maakt de Noorderham deel uit van het beschermde natuurmonument "Ham en Crommenije"

Een jaar lang volgden we de vier seizoenen op het terrein, deden onderzoek en observaties en voerden we opdrachten uit.

Sinds 2005 wordt het gebied samen met lokale vrijwilligers door Staatsbosbeheer onderhouden. Dit beheer houdt in dat een gedeelte van het riet elke 2 jaar wordt gemaaid en op hopen wordt gelegd. Het resterende riet dient dan als schuilplaats voor allerlei dieren en als broedplaats voor rietvogels. Verder wordt de aangroei van bomen zo veel mogelijk ingeperkt. Het terrein is, met uitzondering van de toegang, aan alle kanten omgeven door water. Dit houdt in dat door de seizoenen heen de waterstand mee varieert en hierdoor een goed leefgebied ontstaat voor de Noordse woelmuis.

Het streven van ons, de gidsen in opleiding, was te kunnen aantonen dat de Noordse woelmuis zich inmiddels in ons studiegebied genesteld heeft.

Noordse Woelmuis Foto: Carly Freeman

We ontdekten al gauw kleine aardhopen van 10 tot 20 cm. De Noordse woelmuis maakt gangen onder de grond waarbij bovengronds kleine aardhopen ontstaan. Boswachter Ab van Dorp stelde voor om eDNA te verzamelen.

Hij ging in december 2018 met ons mee op keuteljacht en had diverse monsterflesjes met alcohol meegenomen. We verzamelden op een regenachtige dag in december de kleine uitwerpselen. Deze preparaten werden door eDNA onderzoekers van de zoogdierenvereniging in Nijmegen onderzocht. Op 14 mei 2019 kregen we het verlossende antwoord: Van de vier monsters bevatten drie met 100% zekerheid keutels van de Noordse woelmuis. Bij het vierde monster was 6% van de Noordse woelmuis en 94% van de veldmuis.

We hadden nu dus aardhopen en keuteltjes, maar nog steeds geen Noordse woelmuis in het echt gezien op het terreintje.

Inmiddels heb ik mijn diploma van IVN-natuurgids en is de onderzoeksperiode afgelopen. Op 8 februari 2020 hielp ik mee op het terreintje als vrijwilliger om het maaiafval op hopen te leggen en zowaar zie ik dan eindelijk de Noordse woelmuis.

Uiterlijk

De Noordse woelmuis is een grote woelmuis met een brede kop en een relatief lange staart. Hij is ongeveer 16 cm lang. Meestal heeft hij een donkerbruine rugvacht en een donkergrijze buikvacht. De vacht is lang en glanzend. De oren vallen nauwelijks op; zij zitten verscholen vanwege de koude leefomstandigheden. Hij heeft donkergekleurde achterpoten met contrasterende witte nageltjes met een vliesje tussen de tenen en is wat groter dan de veldmuis en aarmuis. Ook lijkt hij op de woelrat, maar die is groter. Hij maakt zelden geluid. Soms een laag gekwetter, maar bij bedreiging of angst kun je een hoog snerpnd geluid horen.

Leefgebied

De Noordse woelmuis komt in Europa met name in Noord-Scandinavië en ten oosten van de Elbe nog voor, maar die soort leeft op een hoogte van 1350 meter. De door ons gevonden muis is een ondersoort (*Microtus oeconomus arenicola*) die nergens anders voor komt, behalve in Nederland. Hij heeft zich verspreid over Texel, Friese merengebied, het Utrechtse / Zuid-Hollandse veenweidegebied en Noord-Holland Noord. De soort wordt beschouwd als een overblijfsel uit de laatste ijstijd (10.000 jaar geleden) Hij kwam voor tot aan de Alpen en in Engeland. Bij het terugtrekken van het landijs is hij in West en Midden Europa verdwenen.

Leefwijze

De Noordse woelmuis is in de zomer vooral ‘s nachts actief en in de winter meer overdag. Ze kunnen goed zwemmen en duiken; ze maken gangen onder de grond waarbij bovengronds kleine aardhopen ontstaan. De diameter van de holletjes bedraagt 4 tot 5 cm en de aardhopen 10 tot 20 cm. De hopen zijn met paadjes met elkaar verbonden in de ondiepe kamers zijn winters de voedselvoorraden. Het nest is in de drassige gebieden bovengronds, bijvoorbeeld onder riethoven en bestaat uit mos, biezen en grassen.

Voedsel

Het dier eet groene delen van het riet, zeggen en grassen; vooral in de winter eet hij wortels, zaden en schors.

Territorium en verblijfplaats

De Noordse woelmuizen hebben een zomer- en winter-verblijf. Het zomerverblijf is te vinden in de wat nattere delen van het leefgebied. De wintergebieden bevinden zich op het wat drogere gedeelte. Het leefgebied van de mannetjes (2000 m2) kan dat van meerdere vrouwtjes (500 m2) overlappen. Soms leven de vrouwtjes in groepjes, maar vaker alleen.

Voortplanting

De voortplantingsperiode loopt van april tot oktober. De draagtijd is 21 dagen. Het vrouwtje werpt 3 tot 4 maal, per worp 3 tot 7 jongen. Noordse woelmuizen leven ongeveer 18 maanden.

Bedreiging en bescherming

De Noordse woelmuis staat op de rode lijst van bedreigde en kwetsbare dieren in Nederland. Hij leeft graag solitair, wanneer er aard- of veldmuizen op zijn terrein komen zoekt hij een andere verblijfplaats. Ook is het een echte moerasmuis en daarom vormen de grondwaterpeilverlaging en opheffen van getijdenbeweging de grootste bedreiging. Om de Noordse woelmuis te behouden moet worden gestreefd naar het behoud van isolement van het terrein waar de soort alleen leeft en het waterpeil fluctueert. En daar is het terrein in De Noorderham een mooi voorbeeld van.

E-mailadressen IVN-MK

werkgroep

Amfibieën, Vissen en Reptielen
Communicatie en PR
De Groene Kennemer
Excursies
Natuurkoffer
Wilgenknotten

naam

John de Jonge
Susanne van Reenen
Redactie
Lia van den Berghe
Yvonne Hondema
Evert Castelein

e-mailadres

amfibienvelsen@gmail.com
ivnmkl1@gmail.com
redactieIVN-MK@outlook.com
excursieivnmk@gmail.com
natuurkofferivn-mk@outlook.com
wilgenivnmkl@gmail.com

Kerven en stuifkuilen: minder verzuring duingebied

In een tijd van klimaatverandering en stijgende zeespiegel lijkt het niet logisch om sleuven in de duinenrij te maken en toch werden deze werkzaamheden de laatste 10 jaar uitgevoerd in het Noordhollands Duinreservaat.

Hiervoor was wel continue overleg nodig tussen PWN en Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), want de veiligheid van Noord-Hollanders is nog belangrijker dan de diversiteit in het duingebied. En voor die veiligheid was het beleid: afgekalfde duinen aanvullen met zandsuppletie plus rietschermen en helmgras langs de zeereep. Maar intussen zijn de inzichten veranderd, want duin dat door verstuing ontstaat blijkt sterker dan de duinsuppletie. Door verstuing rollen de zandkorrels als knikkers over elkaar en de zuidwestelijke zeewind bouwt het nieuwe duin laagje voor laagje weer op.

In het Noordhollands Duinreservaat zijn de laatste 10 jaren ook in de zeereep vanzelf al kerven ontstaan, bv bij strandopgang Heemskerk, als gevolg van het beleid van PWN om kleine stuifplekken niet meer vast te leggen (met helm ed.).

Ook zijn in het afgelopen jaar in het duingebied boven Castricum aan Zee / Bakkum alleen al zestig stuifkuilen aangelegd, waarvan het resultaat al goed zichtbaar is. De boswachter: “Op diverse plaatsen komen de zeldzame plantjes terug. En daarmee ook zeldzame dieren. Neem de parelmoervlinder. ... Het wemelt hier van de wilde bijen-soorten.”

In het Kennemerlands duingebied noemen we hieronder 3 gedeelten waar kerven en stuifkuilen ontstaan zijn (op natuurlijke wijze, of met een ‘handje’ hulp):

- het Nationaal Park Zuid-Kennemerland, door PWN project Noordwest Natuurkern genoemd. De gleuven zijn gegraven tussen 2011 en 2013. Zie DGK najaar 2015;
- het duingebied tussen Wijk aan Zee en Castricum. Rond het infiltratiegebied Castricum en het Kieftenvlak zijn de werkzaamheden tussen 2012 en 2015 uitgevoerd;
- het duingebied tussen Castricum en Egmond. Hier zijn de 7 zussen en zo’n 60 stuifkuilen aangelegd (start in november 2019).

Over deze laatste 2 gebieden hebben we ook informatie van PWN-boswachter Ronald Slingerland -ons aan-spreekpunt- gekregen.

De Zeven Zusters (Noordhollands Duinreservaat tussen Egmond aan Zee en Castricum)

De primaire kustverdediging wordt hier niet gevormd door de duinenrij die direct van het strand oprijst, maar

Hazelworm, NP Zuid-Kennemerland

door de hogere duinenrijen erachter die tot 4 kilometer diep ligt.

Vanaf november 2019 is het project met de mooie naam “De Zeven Zusters” gestart en zijn er in de eerste duinenrij tussen strandpaal 42 en 43, op zeven meter boven zee-niveau, zeven sleuven gegraven. Door de smalle sleuven wordt het zand naar het Reggers Sandervlak gestoven; dit is het open terrein direct achter het strand.

Het kalkrijke zeezand zorgt ervoor dat het verzuurde grasland verschaald wordt. Door de stikstofneerslag zijn in die duingraslanden de typische duinplantjes bijna verdwenen. Boswachter Slingerland: “Het hoort hier vol te staan met duinviooltjes, vleugeltjesbloem, parnassia natuurlijk, dat is een icoon, en allerlei soorten orchideeën.” Hij hoopt dat met de verstuing deze planten weer terugkomen. Het helmgras kan echter roet in het eten gooien.

de Zeven Zusters: werkzaamheden

toezicht

kerf

foto's: Ronald Slingerland

De boswachter: “Door de stikstof is de groei­kracht zo sterk, dat het snel terug­komt. Dan groeien de kuilen dicht en ligt het zand weer vast. Dus de eerste jaren trekken we het helm­gras er nog uit. Maar daarna moet de natuur het helemaal zelf gaan doen. Dan is de rol van de mens uitge­speeld.”

Noordhollands Duinreservaat (NhD) tussen Wijk aan Zee en Castricum

In juli 2013 is een van de redacteuren met (dezelfde) bos­wachter Ronald Slingerland op stap geweest. Daarbij zijn toen al de eerste resultaten van kerven en stuif­kuilen in het infiltra­tie­gebied Castricum ont­dekt. Toevallig is dit gedeelte van de duinen ook te zien op een lucht­foto uit 2015, uit het toenmalige concept Natura 2000 be­heer­plan. (Op een veel oudere lucht­foto uit 1928 zijn heel veel meer kleinschalige verstui­vingen te zien!)

Bij het infiltra­tie­gebied Kieftenvlak is ter hoogte van strand­paal 50 in oktober 2015 één bestaande kerf ver­diept en een stukje noordelijker één nieuwe kerf aange­legd. Op twee punten in de duinen­rij lagen ter hoogte van het infiltra­tie­gebied zwakke plekken. Het risico op een over­stroming door zeewater was daar bijna nul. Omdat het

door de duinen gezuiverde drinkwater zo essentieel is voor de Noord-Hollandse bevolking, zijn deze plekken toch aangepakt door er twee kunstmatige duinen op te bouwen. Er was 20.000 ton zand voor nodig, wat gedeeltelijk door het sleuven­project gewonnen kon worden.

Het wordt een spannende tijd, want hoe gedragen de kunstduinen, de sleuven en de stuif­kuilen zich in de komende jaren? Is de invloed van alle werkzaam­heden inderdaad zo groot op de diversiteit in de PWN duinen? PWN en HHNK houden in het dunge­bied de vinger aan de pols en de bewoners in de dorpen erachter op de hoogte!!

Marijke van Hoek en Joke Dubelaar

Note
Over de beschreven dungebieden en werkzaamheden is veel informatie beschikbaar, o.a. op de websites: www.pwn.nl; hknk.nl; noord-holland.nl; anp.nl; noordhollandsdagblad.nl; castricumsdagblad.nl; of duinenenmensen.nl
Maar zie ook de (voorheen concept) Natura 2000--beheerplannen - Provincie Noord-Holland.

NhD ter hoogte van Heemskerk - Castricum
Links: Luchtfoto uit 2015.
Boven: Vanaf het uitzicht punt X1: Een van de kerven linksonder op de luchtfoto. Deze zijn op natuurlijke wijze ontstaan omdat PWN gestopt is

met het beleid om stuifplekken vast te leggen. Deze kerf was er al in 2013.
Boven: X2, een oud bouwlandje dat door het PWN weer is hersteld door het af te graven. Het ligt aan de oostzijde van de Limiet in Castricum.

Windkracht 8 bij de ALV

Voor het tweede jaar zijn de najaars- en voorjaarseditie van de Algemene Ledenvergadering gecombineerd. De reden was de organisatie en uitvoering van de Natuurgidsenopleiding in 2018 en 2019. De weergoden gaven tegengas en zorgden dat we zowel herfsttemperaturen als een najaarsstorm hadden bij de voorjaars-ALV op 24 februari. Meer dan 20 (bestuurs-) leden kwamen naar het Koets­huys en voerden zeer levendige gesprekken over diverse agendapunten. De voorzitter zorgde zelfs voor een kwartier pauze, zodat in kleine groepjes bepaalde standpunten konden worden besproken en bijgesteld.

Voor een aantal aanwezigen was dit de eerste kennis­making met een ALV, en zij kwamen er al snel achter dat zo'n bijeenkomst geen gezapig thee- of koffiekra­nsje is. Gezien de inzet en energie die alle aanwezigen in de vergadering tentoonspreiden kunnen we bij de volgende ALV (planning oktober 2020) het vergaderen weer combineren met een natuuractiviteit. Paul gaat zich beraden op een interessant werkadres en het bestuur hoopt dat er dan nog meer leden aanwezig zullen zijn, want er staan diverse discussiestukken op de agenda. Eventuele geschilpunten kunnen dan onder lichte tuin­arbeid besproken en hopelijk opgelost worden!

INDIEN ONBESTELBAAR: BOTERBLOEMSTRAAT 11, 1562 RZ KROMMENIE

Beleef de natuur

De volgende ALV zal eind oktober plaatsvinden.

Gegevens volgen per e-mail.

Heeft u mooi beeldmateriaal dat u wilt delen?
Een leuke wandeling, een achtergrond artikel over
flora of fauna?
Een vraag of een zoekopdracht?

Laat het ons dan weten.
redactieIVN-MK@outlook.com

Voor de najaar editie is
de sluitingstermijn 1 september 2020.

Kwis

Hierboven ziet u twee foto's van mooie insecten.

Wie kan ons vertellen hoe deze genoemd worden?

De oplossing kunt u sturen naar het op deze pagina
genoemde e-mailadres.

Wij hebben helaas geen oplossingen van de vorige
kwis ontvangen!

Na een discussie zijn deze paddenstoelen als aard-
appelbovisten (*Scleroderma* sp.) gedetermineerd.
Alleen op basis van de foto en vindplaats kan de
soort niet meer vastgesteld worden.

Heeft u nog een interessante foto voor deze kwis?
Laat het ons a.u.b weten.

De vorige kwis opgave:

